

УДК 327.7

ВИБІР УКРАЇНОЮ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ В СЕРЕДИНІ 1990-х: ВАРІАНТ ГУАМу

У статті автор аналізує стан питань співробітництва України та ГУАМ, дослідження впливу інтеграційних чинників на зовнішню політику України. В роботі проаналізовано зовнішньополітичну стратегію України в 1990-х рр. та варіант вибору ГУАМу. Наголос ставиться на спробу провести комплексне дослідження ролі України в системі міжнародних відносин на пострадянському просторі і проаналізувати позиції цієї країни в ній.

Ключові слова: ГУАМ, безпекова система, Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), міжнародні відносини, зовнішньополітична стратегія України, концепція «Балто-Чорноморської дуги», Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Європейський союз, Співдружність Незалежних Держав (СНД).

Постановка проблеми. Економічний розвиток нових незалежних держав на пострадянському просторі знаходиться протягом останніх років під впливом багатьох чинників політичного та економічного характеру. Для дослідження політики країн-спадкоємиць СРСР, що розпався, особливо важко відокремити політику від економіки, оскільки впродовж всього періоду напрямок їх взаємодії природним чином змінювався. Політичні події, починаючи з власне набуття незалежності в 1991 р., серйозно впливали як на стан правового та економічного середовища, так і на рішення політичної еліти про характер руху до ринку. Надалі більший або менший успіх ринкової трансформації, стійкість суспільства до тяжкості кризи чинили величезний вплив на політичні процеси.

АЛІБЕЙЛІ Е.А.,
аспірант
Дипломатичної
академії України
при МЗС України

Актуальність дослідження. Наразі можна припустити, що чорноморський регіон все більше виступає таким, що має потенціал до поглиблення інституціоналізації існуючих економічних зв'язків та створення на його основі повноцінного регіонального об'єднання. Вивчення взаємозв'язків між країнами регіону та визначення місця України в цих процесах, таким чином, є актуальним та цікавим завданням.

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлена гострою необхідністю більш глибокого і предметного вивчення і розуміння ролі України в міжнародних відносинах на пострадянському просторі в рамках ГУАМ.

Зв'язок авторського доробку із важливими науковими та практичними завданнями полягає у дослідженні логіки і головних закономірностей формування основ співробітництва України в рамках ГУАМ, а також у дослідженні впливу інтеграційних чинників на зовнішню політику України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань співробітництва України та ГУАМ (Грузія, Україна, Азербайджан, Молдавія) займалися вчені Л. М. Григор'єв, М. Р. Саліхов, які досліджували, у тому числі, економічні ефекти для країн-учасниць ГУАМ від створення об'єднання. С. О. Радзівська оцінювала вигоди для України від участі в ГУАМ та ОЧЕС (Організація Чорноморського економічного співробітництва). О. О. Харчук відзначив проблеми та цілі участі України в ГУАМ.

Окрема увага приділялася енергетичному співробітництву з боку Г. Р. Кухалейшвілі, І. О. Корнілова. С. В. Давиденко займався питаннями розвитку взаємодії в сільському господарстві.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на все різноманіття публікацій, питання зовнішньополітичного вибору в 1990-х рр. Україною співпраці в рамках ГУАМ потребують додаткового осмислення.

Метою роботи виступає аналіз зовнішньополітичної стратегії України в 1990-х рр. та варіант вибору ГУАМу.

Наукова новизна статті полягає в тому, що в ній зроблена спроба провести комплексне дослідження ролі України в системі міжнародних відносин на пострадянському просторі і проаналізувати позиції цієї країни в ній. Основний акцент в роботі, на відміну від більшості інших досліджень, в яких вивчаються двосторонні відносини між ко-

лишніми радянськими республіками, зроблений на діяльності України в рамках ГУАМ.

Загальнонаукове значення даної роботи полягає в тому, що вона робить досить істотний внесок у вивчення проблем сучасної світової політики, історії міжнародних відносин і зовнішньої політики України. На основі аналізу різних даних робиться спроба не тільки описати ключові параметри досліджуваної проблеми, але також виявити закономірності і спрогнозувати подальший розвиток ситуації.

Викладення основного матеріалу. Згідно сучасному трактуванню, зовнішньополітичними пріоритетами будь-якої держави є її довготривалі інтереси, реалізовані за допомогою розвитку відносин з іншими країнами та організаціями. Проблема визначення зовнішньополітичних пріоритетів є найважливішим і постійно актуальним завданням для керівництва будь-якої держави. Адже від правильності цього вибору багато в чому залежать роль і місце, яке належить державі в системі міжнародних відносин, залежить ефективність реалізованого зовнішньополітичного курсу, дієвість прийнятих рішень.

Від правильності визначення зовнішньополітичних пріоритетів залежать також і питання, пов'язані з внутрішнім життям держави. Оскільки помилково визначені пріоритети сприяють залученню для їх досягнення надмірних ресурсів держави, а отже, з'являється напруга не завжди наявних в достатній кількості внутрішніх сил держави; це і завищені очікування і перебільшені надії суспільства, а в підсумку – нерідко глибоке розчарування, політична апатія, втрата довіри до влади, падіння її авторитету. Тобто помилковість у визначенні зовнішньополітичних пріоритетів веде не просто до проблем у зовнішньополітичній сфері, але і до серйозних внутрішньополітичних потрясінь.

Основні пріоритети зовнішньої політики будь-якої держави формуються під впливом ряду факторів. З одного боку, це політична, економічна і військова обстановка на міжнародній арені в цілому, і особливо в тих зонах, де зосереджені життєво важливі інтереси цієї держави. З іншого боку, це внутрішні рушійні сили і мотиви, що обумовлюють дії держави за межами її кордонів.

Першим документом, який заклав основи для проведення Україною незалежної зовнішньої політики, стала «Декларація про державний суверенітет Української РСР» [1], прийнята українським

парламентом 16 липня 1990 року. Після її затвердження українська влада взяла курс на прийняття документів, що закріплюють за республікою право самостійно реалізовувати політику у зовнішній сфері.

Після подій серпня 1991 року в Україні був прийнятий «Акт проголошення незалежності України» (24 серпня). Пізніше його підтвердив референдум, який пройшов в Україні 1 грудня 1991 року. Одночасно з референдумом в країні пройшли вибори президента України, на яких перемогу здобув Л. Кравчук. Згодом президент став ключовою фігурою у визначенні основних напрямів зовнішньої політики.

Вихід на міжнародну арену такої великої держави, як Україна – подія історичного значення. У цьому зв'язку відомий політолог З. Бжезінський зазначив: «Незалежна Україна змінює всю геополітичну карту Європи. Її поява – одна з трьох найбільших геополітичних подій ХХ ст. Перша подія – розвал в 1918 р. Австро-Угорської імперії. Друга – розділ Європи в 1945 р. на два блоки. Поява незалежної України може вважатися третьою такою подією ...» [5, с. 125].

Сучасна Україна як суб'єкт світової політики повинна внести свій внесок у утвердження нового світопорядку, що, безумовно, відповідає і її національним інтересам. Однак тут є свої складності, пов'язані з тим, що Україна – дуже молода держава, що ще не має достатнього досвіду зовнішньополітичної діяльності, якому ще належить знайти своє місце в сучасному геополітичному просторі, завоювати і зміцнити свій міжнародний авторитет. Реалізація цих завдань значною мірою залежить від рівня і якості зовнішньої політики, принципів, на яких вона базується, її основних напрямів і пріоритетів. Все це робить вироблення країною зовнішньополітичного курсу завданням вельми важливим і дуже складним.

Україна здобула незалежність тоді, коли на зміну біполярному світу прийшов світ однополярний, в якому США виступали в якості єдиної наддержави. У нових умовах виникла необхідність смислової інтерпретації нової ери, яка знайшла вирішення в понятті «глобалізація» [4, с. 54]. По суті, мова йшла про переформатування світу в інтересах євроатлантичного співтовариства і його лідера – США, які взяли курс на збереження американської імперії протягом тривалого часу. У цій політиці США орієнтувалися на «виправдання однополярної диктатури і створення відповідної атмосфери:

протиставлення правлячих еліт масам; країн, які погодилися на роль американських сателітів, – їх регіональному оточенню; насадження керованого хаосу «в цілях підкріплення місії «американського народу» як останнього гаранта порядку» [7].

Одним з проектів реалізації цієї стратегії стала концепція «Балто-Чорноморської дуги», в яку включалася і Україна, для того щоб стати «захисною стіною», що відокремлює демократичний Захід від потенційно ворожої Росії. Цей виклик Україні чітко розумівся керівництвом країни, і Л. Кучма згодом зазначав: «Суть справи – у протистоянні Америки та Росії. Можна не говорити «протистояння». Можна знайти інше слово. Але те, що Росію американці підтискають з усіх боків, очевидно» [9, с. 260]. Імператив маневрування між зміцнілими США і слабнучою Росією становив для України важливий зовнішньополітичний виклик протягом усіх років незалежності. Крім цих загальних тенденцій, які розвивалися в 1990 роки, Україна в різний час стикалася з різними зовнішньополітичними викликами і загрозами, які можуть бути згруповані, виходячи із завдань, що стояли перед державою протягом декількох етапів його історії.

У 1991-1994 рр. основні зовнішньополітичні виклики були пов'язані з формуванням механізмів «цивілізованого розлучення» пострадянських республік і позиціонуванням України в СНД; забезпеченням міжнародного визнання української держави і створенням її позитивного іміджу; вирішенням питання про ліквідацію ядерної зброї, що залишалась на території України; виробленням доктринальних та інституційних основ зовнішньої політики з урахуванням збереження нейтрального статусу і європейського вибору.

Разом з цими викликами в Україні позначилася загроза недоторканності державних кордонів. У квітні 1993 р. Україна отримала з Бухареста єдину у своєму роді ноту: посилаючись на розпад СРСР, Румунія проголосила неправомірним Договір про режим радянсько-румунського державного кордону від 27 лютого 1967 р. і в 1994 р. в односторонньому порядку підтвердила своє рішення денонсувати цей договір.

Україна опинилася в ситуації, коли той формат країни, який був забезпечений Біловезькими угодами з діючими претензіями на кордони, на сфері впливу, рішенням суду переглянутий.

У цей період значною напругою характеризувалися та українсько-російські відносини, особливо у зв'язку з проблемами Криму і Севастополя, пра-

вомочність приналежність яких до України ставилася під сумнів Державною думою Росії в 1992-1993 рр.

Період 1994-2000 рр. характеризується завершенням доктринального і інституційного оформлення основ зовнішньої політики України; послідовним маневруванням між світовими центрами сили; спробами інтенсифікувати євроатлантичний та європейський вектори зовнішньої політики із збереженням економічної взаємодії з Росією. Україна виступала в якості субрегіонального об'єкта політики США, ЄС і Росії, вибудовування відносин з якими стало сутністю зовнішньої політики країни.

Ґрунтуючись на євроатлантичному оптимізмі і прагненні вийти за рамки вибору «Захід-Росія», йшов пошук нової стратегії України, що означувався «проголошенням курсу на регіональне лідерство» [11, с. 123].

Актуалізувалися «південний вектор», що мав «енергетичний підтекст»; «сприяння утвердженню демократії і стабільності в регіоні»; ініціативи щодо створення Спільноти демократичного вибору і створення ГУАМ.

Обґрунтовуючи «природне лідерство» України в Чорноморському регіоні, американський дослідник С. Коноплев підкреслював: «... Якщо Україна перебуватиме в західному таборі ..., і не буде схильна до впливу Росії, то роль її ще посилюватиметься завдяки старанням, насамперед, США. Заходу буде вигідно мати Україну в якості лідера в цьому регіоні, хоча б для того, щоб протиставити її вплив впливу Росії та Туреччини» [7].

Початком формування ГУАМ як окремого структурного компонента можна вважати глибокі політичні розбіжності між пострадянськими державами у зовнішній політиці, а також у питаннях безпеки і партнерства у військовій сфері, які намітилися після розвалу СРСР вже в першій половині 1992 року.

Відмовившись підписати Договір про колективну безпеку на Ташкентському саміті СНД (15 травня 1992 г.), деякі країни, у тому числі Україна, Молдова, Білорусь, Азербайджан і Туркменістан, не погодилися з домінуючим статусом Росії на пострадянському просторі і зробили заявку на формування власної зовнішньополітичної лінії в європейському та євроатлантичному контексті.

Ще в 1992-1993 роках політичні спостерігачі припускали, що Київ може стати альтернативним центром консолідації в рамках СНД. Такий розви-

ток подій вважався передумовою можливого розпаду Співдружності на дві зони, одна з яких буде більш схильна західному впливу, а інша збереже переважну орієнтацію на Москву.

Процес адаптації європейських країн СНД до реалій постбіполярного світу був складним і розтягнутим у часі. Потенціал міждержавного співробітництва, проглядається в установчих документах СНД, який вдалося реалізувати лише на мінімальному рівні.

У контексті переходу до капіталізму всі пострадянські держави прагнули вирішувати завдання внутрішнього розвитку і зовнішньополітичного позиціонування самостійно, без координації з іншими колишніми республіками СРСР.

Більшість країн Центральної Азії та Вірменія мали намір зберегти союзницькі відносини з Росією, що підкріплювалося необхідністю забезпечити гарантії безпеки. А політичні еліти України, Молдови, Азербайджану та Грузії шукали можливості зміцнити свою самостійність у відносинах з Москвою, відкидаючи участь в «протокоаліційних» воєнно-політичних структурах типу Штабу по координації військового співробітництва держав-членів СНД (діяв з 24 вересня 1993 по 1 січня 2006 р.) і Штабу об'єднаного командування колективних миротворчих сил СНД [8, с. 39].

Для урядів Молдови, Грузії та Азербайджану постійним подразником залишалося питання територіальної цілісності. При цьому позицію Росії вони розглядали як серйозну перешкоду для відновлення свого контролю над територією автономій, які проголосили незалежність. Події 1992-1994 років, пов'язані зі статусом Чорноморського флоту і сепаратистськими настроями в Криму, Україна оцінювала як підтвердження імперських амбіцій політичних кіл РФ.

Другий важливий фактор – безпосередній вплив процесів розширення ЄС і НАТО, які зумовили проголошення Україною та Молдовою проєвропейської орієнтації, а також стали стимулом для зближення Грузії та Азербайджану з Північноатлантичним альянсом і Євросоюзом.

У 1990-х роках європейські інтеграційні процеси здавалися тенденцією, яка раніше чи пізніше пошириться і на європейські республіки колишнього СРСР.

На цьому тлі відмова від військової та військово-політичної взаємодії з Росією розглядалась як головна передумова успішної прозахідної орієнтації. Істотний вплив на формування політичних

уявленнь справила ідея З. Бжезинського про необхідність превентивного стримування Москви, щоб не допустити відродження Російської імперії.

У створенні Балто-Чорноморської дуги – альянсу держав між Балтійським і Чорним морями – З. Бжезинський вбачав ефективний засіб впливу на Росію.

Створення ГУАМ для його країн-членів виявилось найкращим, що вони могли тоді зробити, щоб наблизитися до справжнього стратегічного партнерства. Іншими словами, ГУАМ і була цим стратегічним партнерством, хоча багато членів ГУАМ не були такими великими знавцями у справі розробки стратегій, як, скажімо, Франція, Китай і навіть Росія [12, с. 106].

ГУАМ не була частиною простору СНД, але в той же час діяльність Організації не була спрямована ні проти СНД, ні проти Росії. Стратегічні відносини розвивалися на основі спільності проблем безпеки в рамках пострадянського простору між такими країнами, як Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова, яких об'єднували спільні інтереси, спільні загрози і ризики відносно їх суверенітету і незалежності.

Група ГУАМ з'явилася тільки після того, як потенційні її країни-члени встановили тісні політичні та економічні зв'язки з державами, розташованими за межами колишніх кордонів СРСР. Що стосується Грузії, то для неї ГУАМ виникла після того, як вона встановила інтенсивні відносини зі своїм потужним сусідом – Туреччиною, з більшою частиною європейських країн, з Ізраїлем і, звичайно, зі Сполученими Штатами.

Уряд України також спочатку встановив контакт із зовнішнім світом і лише після того звернув свої погляди усередину, тобто на своїх «старих друзів» з їх загальними старими проблемами.

З позиції середини 1990-х років ця група країн (Грузія, Україна, Азербайджан і Молдова) політично була пов'язана своєю прозахідною орієнтацією, економічно – своєю прихильністю таким проектам, як євразійський економічний і енергетичний транспортний коридор, ідеям, укладеними в законодавчих актах щодо створення нового Шовкового шляху, підтримуваним американським сенатором Браунбеком, і перспективам економічної діяльності в басейні Чорного моря, а стратегічно – протидією реінтеграції СНД [2, с. 330].

Завдяки ГУАМ переваги регіонального та субрегіонального співробітництва могли сприяти створенню більш гнучких, прозорих, ефективних

принципів і рівноваги сил, які, у свою чергу, будуть служити конкретним інтересам країн-учасниць.

Лінія «Північ – Південь», яка колись розділила регіон на Південний Кавказ і Центральну Азію, швидко замінюється на лінію «Схід – Захід», в результаті чого з'являється ряд країн від кордонів Китаю до Чорноморського регіону, які мають спільні стратегічні інтереси.

Деякі експерти вважали, що ці нові інтереси можна реалізувати в рамках плану створення торгового шляху «Схід – Захід», який має з'єднати Центральну Азію з Європою. І це було головним аргументом для запрошення Узбекистану увійти в ГУАМ, адже тоді Організація стала б свого роду ядром передбачуваного динамічного розвитку [3, с. 135].

І такі об'єднані зусилля могли б успішно протистояти зростаючій економічній експансії Росії, заснованої на ідеї/концепції створення нової «ліберальної імперії» виключно економічними засобами для просування і зміцнення стратегічних інтересів Кремля на пострадянському просторі, в тому числі в країнах ГУАМ.

Важливо зазначити, що сформована концепція ГУАМ цілком лежить в руслі загальних тенденцій регіонального розвитку європейського континенту. Не можна не відзначити, що така філософія ГУАМ, прийнята в її базових документах і визнана міжнародним співтовариством, проте піддається сумніву низкою політичних експертів Росії. Різка неприйняття Москвою процесів інтеграції країн ГУАМ обумовлено оцінкою цієї організації як орієнтованої на США і відповідаючої інтересам розширення прозахідної сфери впливу на пострадянському просторі. Найбільш радикальні судження з цього приводу висловлює відомий російський політолог С. Марков, на думку якого ГУАМ являє собою не що інше, як створену під егідою США антиросійську коаліцію, покликану ізолювати Кремль від Європи і контролювати ресурси РФ.

Створення ГУАМ справедливо вважають своєю альтернативою амбіціям Москви бути центром інтеграційних процесів і визначати політику безпеки на пострадянському просторі. Зберігаючи свою військово-політичну присутність в зонах конфліктів, РФ прагне зберегти свій політичний вплив і монопольне становище на ринку енергоресурсів згаданих держав.

А тому, Україна була зацікавлена у зміцненні внутрішньорегіональних зв'язків. У неї з'явилась

можливість вирішити проблеми диверсифікації джерел енергопостачання, що знижувала їх залежність від Москви.

В деякій мірі можна погодитися з думкою московських політиків, які бачили в ГУАМ загрозу російському домінуванню на пострадянському просторі. Дійсно, існування групи суверенних держав, які відстоюють свої інтереси і безпеку незалежно від впливу РФ, не вкладається в стратегію Кремля щодо пострадянських країн.

ГУАМ виявилася першим «пробним» форумом на пострадянському просторі, форматом для консультацій і вироблення загальної думки, що стало б надійною основою для побудови нового міжрегіонального співробітництва. Навіть найскромніші успіхи ГУАМ на початкових стадіях її існування могли явити собою позитивний приклад успішності і підштовхнути інші держави до участі в реалізації ідей регіонального співробітництва [6, с. 88].

ГУАМ має унікальну можливість (принаймні на підставі її Статуту та рішень самітів) об'єднати проблеми безпеки та сталого розвитку, що деякі регіональні форуми, наприклад Організація чорноморського економічного співробітництва, не бажають або відмовляються робити, що було вкрай вигідним для України.

Але якщо ГУАМ буде вживати успішні і рішучі кроки в даному напрямку, то це в свою чергу відіб'ється безпосередньо на кількості робочих місць і на можливостях для населення країн ГУАМ та інших держав.

Активно включившись у створення нової регіональної структури на пострадянському просторі, Україна виходила з власних політичних та економічних цілей, обумовлених прагненням розвивати багатопланові зв'язки і нові форми міжнародного співробітництва, що повинно було сприяти підвищенню впливу країни в Чорноморському регіоні.

Загальні економічні інтереси держав ГУАМ найбільше акцентовані на питаннях транспортування прикаспійських енергоносіїв та створення нових транзитних маршрутів через Кавказький регіон. Транспортно-комунікаційна інфраструктура України мала значення найважливішого стратегічного транзитного маршруту енергоносіїв для європейських країн і з урахуванням переробних потужностей, розташованих на території республіки, могла стати важливою ланкою економічної безпеки Європи. Використання території України обумовлює ймовірність більш ніж у два рази ско-

ротити маршрут доставки нафти держав Близького Сходу до Європи [10, с. 49].

Дохід від транзиту енергоносіїв з Прикаспійського регіону в Європу мав Україні компенсувати витрати на їх імпорт і вирішити свої енергетичні проблеми.

Принцип об'єднання (незгодних з політикою Росії), залежність від економічних впливань донорів відштовхували потенційних новачків, прагнення інтегруватися в європейські та євроатлантичні структури і спроби інституціоналізації шляхом копіювання документів і структури ОБСЄ – багато в чому через це ГУАМ не зумів скласти конкуренцію СНД.

Єдиним досягненням організації можна вважати збільшення обсягів торгівлі між державами-членами.

Проте, в рамках ГУАМ Україна отримала довгоочікувану можливість виконувати лідерські функції. Однак більшість пропозицій Києва, у тому числі і вельми перспективних, не були прийняті через відсутність згоди між країнами-учасницями.

Вже на початку 2000-х років діяльність ГУАМ фактично не відбивалась в публічній політиці. Тим не менш, США і ЄС прикладали певні зусилля для збереження організації. Експертне співтовариство, в основному, сходилося на думці, що ГУАМ залишиться інерційною організацією, яка не відіграватиме суттєвої ролі в регіональній політиці. Для ефективної діяльності потрібна серйозна внутрішня модернізація і, можливо, зміна складу учасників, але для цього необхідні політична воля країн-учасниць і значні фінансові вливання.

Найсуттєвіша з проблем ГУАМ виходить за рамки розгляду проблем власне ГУАМ. Практично всяка інтеграційна активність на пострадянському просторі зустрічає занадто багато перешкод, витрати від яких більше, ніж дивіденди від співпраці. У колишніх радянських республіках настільки різні економічні інтереси, що погодити їх на двосторонньому рівні ще можливо, а чотири сторони вже утворюють надто негнучку структуру [13, с. 325].

Підписання будь-якої практичної угоди в торговельно-економічній сфері наштовхується на досить велике число поправок і застережень кожної зі сторін. Це призводить до вихолощення ефективності угоди, оскільки винятків стає чи не більше, ніж правил. Це пов'язано з усе ще досить низькою конкурентоспроможністю більшості галузей економік пострадянських держав, які не можуть

ефективно і в рамках встановлених угодами правил протистояти засиллю імпорту з держав, що володіють по конкретних видах продукції певними конкурентними перевагами.

Слабкість конкурентних позицій більшості галузей в країнах СНД визначає відносно високий рівень державного протекціонізму, який і перешкоджає реальній економічній інтеграції.

Кожна з держав СНД має одну або декілька системоутворюючих галузей, які необхідно захищати від зовнішніх конкурентів заходами тарифного або нетарифного обмеження.

Тому ці країни не готові були відмовлятися від існуючих обмежень, узгодження, зниження і зрештою зняття яких є основною метою регіональних інтеграційних угруповань.

Для країн ГУАМ характерна сировинна спрямованість експорту та економічного розвитку в цілому, що не сприяє успішному розвитку інтеграційних процесів у рамках регіональних угруповань.

Членство чи прагнення до членства в інших міжнародних організаціях також нерідко створює труднощі на шляху економічної інтеграції пострадянських держав, у тому числі і держав ГУАМ. Це насамперед стосується Світової організації торгівлі та Європейського союзу, ставлення до яких у членів ГУАМ дуже різне.

Головні висновки. Результати дослідження дозволяють дійти таких висновків: ГУАМ наразі

може розглядатися лише як перспективний напрямок зовнішньоекономічного співробітництва, особливо якщо додатково розвивати взаємовідносини з країнами ЄС, з якими Україна має спільний кордон.

Перспективи розвитку ГУАМ можуть бути пов'язані з її перетворенням в один із ключових елементів нової архітектури європейської і трансатлантичної безпеки. Реалізація такої ролі можлива шляхом укладення низки військово-політичних угод між європейськими та євроатлантичними структурами безпеки – з одного боку, і ГУАМ – з іншого.

Подальше розширення ГУАМ – об'єктивна вимога часу. Більш тісне залучення Румунії, Болгарії, Польщі та Туреччини до вирішення проблем об'єднання могло б перетворити даний союз в один з ключових елементів стабільності і безпеки в регіоні, так як всі його країни є членами НАТО. Слід виробити адекватну стратегію розширення, яка б враховувала всі його форми за умови збереження комплементарності національних інтересів.

Перспективи використання результатів дослідження полягають у необхідності створення об'єктивної комплексної картини становлення і розвитку зовнішньої політики України на пострадянському просторі.

ПОСИЛАННЯ:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року // Відомості Верховної Ради України. – 1990. – №31. – Ст. 429.
2. Аширов В. Г. ГУАМ в контексте современных экономических и политических реалий / В. Г. Аширов // Гілея: науковий вісник. – 2014. – Вип. 80. – С. 328–332.
3. Белашенко Д. А. ГУАМ: альтернатива для СНГ? / Д. А. Белашенко // Нижегородский журнал международных исследований. – Осень-зима 2010. – С. 133–137.
4. Белашенко Д. А. Специфика внешней политики Украины в рамках деятельности ГУУАМ (ОДЭР-ГУАМ) / Д. А. Белашенко // Сучасні соціально-гуманітарні дискурси : матеріали II всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю (м. Дніпропетровськ, 20 жовтня 2012 р.): у 3-х частинах. – Дніпропетровськ : ТОВ «Інновація», 2012. – Ч. 3. – С. 54–58.
5. Бжезінський, З. Україна має стати європейською державою // Сучасність. 1992. – № 9. – С. 125.
6. Григорьев Л. М. ГУАМ – пятнадцать лет спустя: Сдвиги в экономике Азербайджана, Грузии, Молдавии и Украины, 1991 – 2006 / Л. М. Григорьев, Р. М. Салихов. – М. : REGNUM, 2007. – 218 с.
7. Коноплев С. США заинтересованы в черноморском лидерстве Украины [Электронный ресурс] / С. Коноплев. – Режим доступа : http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=58&op_id=961#961
8. Костирев А. Методичні проблеми визначення місця та ролі України у сучасній геополітиці / А. Костирев // Університет. – 2007. – № 4. – С. 36–51.
9. Кучма Л. Д. После майдана: Записки президента. 2005-2006 / Л. Д. Кучма. – К. : Довира; М. : Время, 2007. – 688 с.
10. Мальський М. Організація за демократію і економічний розвиток – ГУАМ як проект регіонального лідерства України: проблеми та перспективи / М. Мальський, О. Кучик // Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. – 2013. – Вип. 32. – С. 47–54.

11. Парахонский, Б. Украина в системе ГУАМ / Б. Парахонский // Центральная Азия и Кавказ. – 2008. – № 3–4 (57–58). – С. 119–134.

12. Радзівська С. О. Конкурентоспроможність та інтеграційні перспективи України в ОЧЕС і ГУАМ / С. О. Радзівська // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2013. – № 10. – С. 101–105.

13. Харчук О. О. Співробітництво України в рамках ГУАМ: проблеми та перспективи розвитку / О. О. Харчук // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 324–327.

Alibeili E.A. Choice of Ukraine's foreign policy strategy in the mid-1990s: Option GUAM / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

The author analyzes the state of cooperation of Ukraine and GUAM, studies of the effect of the integration factor on foreign policy of Ukraine. This work analyzes the foreign policy strategy of Ukraine in the 1990s. and the choice of GUAM. The emphasis is on an attempt to conduct a comprehensive study of the role of Ukraine in the system of international relations in the post-Soviet space and analyze the position of this country in it.

Keywords: GUAM, security, the Black Sea Economic Cooperation (BSEC), international relations, foreign policy strategy of Ukraine, the concept of «Baltic-Black Sea arc», the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE), the European Union, the Commonwealth of Independent States (CIS).

Алибейли Э.А. Выбор Украиной внешнеполитической стратегии в середине 1990-х: вариант ГУАМа / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

В статье автор анализирует состояние вопросам сотрудничества Украины и ГУАМ, исследования влияния интеграционных факторов на внешнюю политику Украины. В работе проанализированы внешнеполитической стратегии Украины в 1990-х гг. и вариант выбора ГУАМ. Акцент делается на попытку провести комплексное исследование роли Украины в системе международных отношений на постсоветском пространстве и проанализировать позиции этой страны в ней.

Ключевые слова: ГУАМ, система безопасности, Организация Черноморского экономического сотрудничества (ОЧЭС), международные отношения, внешнеполитическая стратегия Украины, концепция «Балто-Черноморской дуги», Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ), Европейский союз, Содружество Независимых Государств (СНГ).

Стаття надійшла до редакції: 10.12.2015

Рекомендовано до друку: 08.02.2016